

GÁNGOLY ATTILA
Rettenetes ének a fákon

1

Ne vegye zokon a világ, de torkig voltam már a semmittevéssel, a részeket duhaj nótázásával meg a sivár, idegen utcákon való lődörgéssel; unalomig ismertem a kapualjak nappali macskáit és éjszakai pillangóit is. Valami fölemelő élményre vágytam. Egy „keresztény” cselekedetre.

...Sok év telt el azóta, és már rég nem vágyom semmi különösre, legfeljebb arra, hogy békén hagyjanak. De ez egy másik (igaz, hasonlóan kínos) történet lenne, fölösleges kitérő, s most nem akarok elkalandozni a tárgytól.

*

Egyik reggel – miután tiszta inget húztam a kocsmaszagú helyett – nekivágtam a közeli intézet felé vezető útnak. Negyedóra alatt ott voltam. A téren kóbor kutya futott keresztül, átugorva egy sírgödört, amelyről csak akkor derült ki, hogy fekete vizű tócsa, amikor lyukas talpú cipőmmel beleléptem.

Néhány pillanatig várakoztam a kísérteties csöndben, majd bedörömböltem a vaskapun. Orrom előtt piszkos papirosra rótt, ákombákomnál alig méltóságtelegesebb betűk hirdették országnak-világnak: nevelő kerestetik... Végül lépések hallatszottak, portásforma öregember bukkant elő, a kulcsaival babrált, kerülte a tekintetemet.

Akkor már hónapok óta nem akadt munkám (igazság szerint nem is jártam utána, ahogyan fütyültem nagyszabású irodalmi terveimre is), s egy háromnapos újságban olvastam, hogy „fogyatékos gyermekek” mellé keresnek felügyelőt.

– A hirdetésre tetszik? – vakkantotta a portás.

Hányavetinek szánt biccentésem után a rozsdafoltos kapu csikorogva tárult ki.

2

A direktor jó ember volt. Annak idején – hosszú-hosszú évekket ezelőtt – fafaragásra tanított árva gyerekeket. A természetben rejelő formák végtelenségéről magyarázott nekik, s a falkába gyűlt „lelencek” szájátva hallgatták. Hallgatták, egyszersmind kikerekedett szemmel bámulták is, mert külseje legalább olyan férfias volt, akár mélyről zengő hangja.

Megszállottan hitt abban, amit csinált. Virulónak látta az életet és a földgolyón civilizációt teremtő emberi fajt. Vakon bízott a szocializmusban és a szovjet elvtársakban is. Csak később lett az ital rabja.

Úgy emelkedett az igazgatói polcig, hogy évtizedes, kipróbált kapcsolatai voltak a megfelelő berkekben. Atyafiai, komámasszonyai terpeszkedtek ott a hivatalok mélyén. Az urambátyámvilág íratlan törvényei szerint neki is kerítettek egy „bársonyszéket” a szerényebb fajtából. Hatvanadik esztendeje felé járt akkoriban, s régóta nem hitt már abban, amit csinált. Betegnek látta az életet és a földgolyóra barbárságot zúdító emberi fajt. Nem bízott vakon a szocializmusban és a szovjet elvtársakban sem. De megkedvelte a kényelmet meg a ranggal járó tekintélyt: az alázatosan elrebegett jókívánságokat nyáron, buzgó kalapemelgetést télen. Évei számát meghazudtoló dús üstöke deres volt, amilyen nagyfejedelmeké, indián kacikaké és antik isteneké lehetett; s már nemcsak keserűségből ivott, hanem néhanap büszkeségből is. Alighanem közel járt a megőrüléshez.

Pozícióját a rendszerváltás sem tudta megingatni.

Az intézet, amelyet igazgatott, ódivatú hodály volt, félszázada halott grófok kastélya, nemes penésszel és nemtelen piszokkal. A barokkos cirádákról tenyérszi darabokban mállott a vakolat: egy-egy ajtócsapódás egész „hóhullást” idézett elő. A főépülethez – még az előző direktor uralma idején – korszerűnek mondott szárnyat ragasztottak, amely néhány év alatt hozzáöregedett a vén kastélyhoz.

A mi direktorunk már nem kísérletezett ilyesmivel. Egyetlen szenvedélye maradt – s az korántsem az építészet volt.

Naphosszat ott gubbasztott az igazgatói irodában, kupicaszám nyakalta a kisüstit, s mikor felöntött a garatra, beparancsolta magához a miniszoknyás titkárnőt, nem létező dossziékat kerestetett vele a legelső polcon, s gyermeki örömet érzett, ha egy szempillantásra elővillant a szolgálatkészen hajlongó fiatalasszony bugyija. Ilyenkor fütyült rá, hogy unokái vannak.

*

Ő vett föl engem is azon a szeles őszi eleji délelőttön; tudniillik három teljes órát rostokoltam az irodája előtti folyosón, mire becammogott.

Addigra már kifagगतott a titkárnök.

– Okleveles tanár?

– Két év után útilaput kötöttek a talpamra a képzőn – válaszoltam fennhéjázva.

– Egyszóval képesítés nélküli... No, nem baj. *Ide* úgyse jön más.

Mire azonban kiszedhettem volna belőle, hogy ezzel pontosan mit is akart mondani, zavart mosollyal a folyósóra tessékelt.

*

– Ezek itt hülyegyerekek – szólalt meg köszönés helyett a direktor, amikor négyszemközt maradtunk, s mélyen a szemembe nézett.

Kérdő tekintetem láttán fölvilágosított: némely mozgássérülés gyakran gyöngelméjűséggel párosul. Száraz adatszerűséggel koppanó magyar mondatai értelmére a közjük kevert idegen szavak borítottak árnyékot.

– Mi a fenéért akar itt dolgozni? – kérdezte aztán keresetlen egyszerűséggel, végére érve az intézeti orvostól fölszedgetett latin szókinccsének.

– Mert ez talán olyan munka, ami nem a közönről, tülekedésről és harácsolásról szól – mondtam ártatlan képpel. – Ráadásul úgy érzem, hogy a másokon való segítséssel önmagamon is segíték. Elkerülöm, hogy a legrosszabb tulajdonságaim tönkretegyenek...

Később beláttam, mekkorát tévedtem, de abban a pillanatban módfelett elégedett voltam útközben betanult, magasröptűnek szánt fejtegetésemmel. (Őszintén szólva inkább abban bíztam, hogy idővel a nehézkedési erő, más szóval a megszokás fog a helyemen tartani.)

– Van felnőttérszlegünk is, de magát a kiskorúakhoz osztjuk be – folytatta a direktor, eleresztve a füle mellett, amit mondtam. – Ismétlem, idiótákról van szó. Úgy is kell hát bánni velük.

Az „idióta” szóról Dosztojevszkij *Félkegyelműje* jutott eszembe, benne Miskin herceg, a tüneményesen együgyű arisztokrata legény – a könyvet annak idején szélsébesen olvastam végig –, s elképzeltem magamban a sok kis aranyszőke hajú, tolószerű szőgezett Miskint.

– Családja van? – kérdezte váratlanul az igazgató.

Nemet intettem, ő meg busa fejével azt, hogy helyes, mancsával pedig valami olyasmit, hogy egyfelől föl vagyok véve, másfelől tisztuljak az irodájából.

A papírzizegessel járó formáságokat már a titkárnő intézte el a szomszéd helyiségben. (Férjnél vagyok, sziszegte a harmadik suta bók után.)

Így indult nevelői pályafutásom a „hülyegyerekek” intézetében.

*

Összefoglalva, a direktor részeges szoknyabolond volt. Már évek óta az, mondogatták az újabb dolgozók; már évtizedek óta, fűtték hozzá a régiek.

Nemcsak neki volt azonban rossz híre. A testes, szep-lős, szalmahajú igazgatóhelyettesről – aki a közvetlen

főnököm lett – hol azt rebesgették, hogy náci, hol meg azt, hogy zsidó, de abban szinte mindenki egyetértett, hogy pedofil.

– Zaklatja a gyerekeket – suttogetta a portás a látogatóba érkezett szülők fülébe, miközben himlőhelyes ábrázatán szent borzadály ült. – Főleg a kisfiúkat szereti... Aki ellenszegül, az megnézheti magát, kérem. A fűtő szerint egy gyereket már meg is ölt, mert azt merete mondani neki, hogy rács mögé juttatja. Megfojtotta a szerencsétlent, aztán elásta a kertben, a kutyaól mellett...

(Korábban úgy gondoltam, hogy aki ilyesféle helyen dolgozik, annak tettei mögött szívjóságot, vallásos buzgalmat vagy ahhoz hasonló emberszeretetet találok majd, de rövidesen rá kellett ébrednem, hogy itt is csak ugyanaz a könyöklés és marakodás folyik, mint a kerek világon mindenütt.)

*

– Szóval beszéltél azzal a szeszakazánal? – fogadott az igazgatóhelyettes, tíz perccel a direktortól való távozásom után.

– Igen... A titkárnő pedig...

– Az egy ribanc – szögezte le a szalmahajú öntelt, ellentmondást nem tűrő hangon.

Némán bólintottam, amit helyeslésnek vett.

– Iszol? – kérdezte később barátságosabban, bár továbbra is mérhetetlen elbizakodottsággal. – Ugyan, ne kérsd magad! – Azzal előhalászott egy Johnny Walker-es palackot, töltött két vizespohárba, s a magáét a levegőbe emelte: – Proszit!

Ittunk. A második pohár után képet alkothattam új főnököm történelem iránti érzékéről is.

– Hidd el – magyarázta nekivörösödve –, hogy a spártaiaknak volt igazuk. Azok nem teketóriáztak, az összes bénát lehajigálták a Taigetosról, szép sorban, ahogy kell. Csak mi vagyunk olyan bolondok, hogy veszködünk ezzel a hálátlan csúrhéval... A szakadékba velük! Vagy Auschwitzba!

...Erőszakosan ugató hangja még akkor is a fülemben csengett, mikor az első „munkanap” végén kifordultam a kapun.

3

A gyerekek, akikkel foglalkoznom kellett, másnap érkeztek meg a vakációról. (Az intézetben ugyanis csak az „öregek” tartózkodhattak egész nyáron át, a kamaszokat minden tanévzáró ünnepély után hazaszupplálták. Még az árvákat is holmi anyaintézetekbe szállították egy ütött-kopott mikrobusszal.)

A dolgozók jó része láthatólag gyűlölte a „nyomorékokat”, főként az izgága serdülőket, noha ezt nyíltan – az egy igazgatóhelyettes kivéve – semmi pénzért nem vallották volna be. A gyűlölet azonban, akár a kosz, éppúgy megbújt a fűtő zsebében és a nővérfityulák alatt, mint a portásköpeny vagy a direktori zakó ráncaiban.

*

Rajtam kívül még két nevelő volt beosztva a kerekesszékekkel gördülő, illetőleg mülákkal, itt-ott manókkal topogó kamaszokhoz: egy alacsony barna és egy magas szőke nő. Ötven felé közeledtek. Elnyűtt arcuk volt, és a szemfészek alatt is fásult tekintetük. A barnát rossz idegeivel kezelték, s orvosi diplomája ellenére takarítónőként alkalmazták az előző munkahelyén. A szőke népművelő volt még a szocialista időkben, aztán évekig munkanélküli, végül itt nevelő.

– Egyik ordasabb kurva, mint a másik – jellemezte őket a tegnapi ivászat során az igazgatóhelyettes, akinek a szépnemről jószereivel csak egyetlen dolog jutott az eszébe. – Vagy legalábbis az *volt* – fűzte hozzá engesztelően, mintha a múlt idő használatával zárójelbe tette volna a minősítésüket. Azután mondott, pontosabban morgott még valamit: – Az agyturkászunknak viszont tényleg Afrikában lenne a helye...

De ezt akkor még nem értettem.

*

A gyerekek között a vezér egy angyalarcú, többszörösen csonka fiú volt, akit a robogó vonat ajtaján löktek ki ismeretlen kezek. (Legalábbis ő maga sose említette a tettes nevét, s a rendőrök hiába faggatták róla.) A vasúti töltés szinte a felismerhetetlenségig összeroncsolta kezét-lábát, s állítólag eleredtek az ügyeletes orvos könnyei, mikor a tetőtől talpig vérpíszkos srácot kiemelték a mentőből.

Három végtagját amputálni kellett. Ám mindez alig-alig zavarta abban, hogy kikerülve a kórházból, megmaradt egyetlen, rendkívül izmos kezével zsarnokoskodni ne kezdjen. Balegyenesének hamar híre ment új sorstársai között...

Mikor aztán egyszer kést rántott az éjszakás nővérré, a direktor dörmögő hangján feddésben részesítette, az igazgatóhelyettes pedig tanúk előtt kijelentette, hogy tőből levágja a maradék karját is, ha a dolog valaha megismétlődik.

– Én meg a farkadat vágom le, te hígagyú barom! – szólt vissza foghegyről a fiú.

Zolinak hívták, Hauser Zolinak.

Mivel hozzám osztották be, kolléganőim azt tanácsolták, hogy lóhalálában keressem föl az intézeti

pszichológust, s töviről hegyire kérdezzem ki a Hauser gyerekek viselt dolgairól.

*

A lélekbúvár a földszinten, félig az alagsorban „rejtőzködött”, egy eldugott oldalfolyosó mélyén, zsebkendőnyi irodában, amelynek négy fala különböző tesztek ábráival volt elcsúfítva.

– Magam készítettem őket – dicsekedett a jökötésű fekete.

– A pszichológust keresem... – játszottam a tájékozatlan munkatársat.

– Én vagyok az – villantotta rám hófehér fogait a néger férfi, s bemutatkozott. Mint kiderült, Angolából menekült el az európai híradókban is mutogatott polgárháború elől, majd végezte el az egyetemet Pesten.

Hauser Zoliról csak annyit jegyzett meg (a szokásos, semmitmondó, papirosízű szakzsargonban):

– Túlérzékeny személyiség. – Meg hogy: – Agresszív alkat. – Az intézetről viszont eredetibb véleménye volt, s nem is habozott kirukkolni vele: – Ez egy elvárásolt kastély. De jobb, mint az igazi a Vidám Parkban... Elvárásoltabb!

A *zs* hangot portugál anyanyelve szerint ejtette, és az *r-t* is alaposan megropogtatta, főleg amikor Frankeinsteinről mondott valamit. Ám arra, amit később hadart – időnként kerékbe törve a magyart –, már képtelen voltam rendesen odafigyelni. Részeg módjára léptem ki az ajtón (holott aznap még egy kortyot se ittam).

4

Nem kellett sokáig várnom az első komolyabb összeütközésre.

Alig helyeztük el valamennyi gyereket a második és harmadik emeleti lakószobákban (az elsőt az „öregek” tanyáztak), s gyűltünk össze mi, nevelők a tanárban, kinézve láttam, hogy Hauser Zoli, egy másik tolószékes meg három, verébként ugráló srác – nyomon követve az igazgatóhelyetteset – eltűnik a park sűrűjében.

Történetesen szokatlanul érzelmes hangulatban ültem a megvetemedett keretű ablak mellett, a rozsdás párkányon könyökölve. „Angyalok a pokol tornácán – gondoltam. – Szárnyaszegett angyalok...”

Később észrevétlenül kísértáltam a tanáriból. Nem sokára magam is ott osontam a kerti ösvényen, amely madárdaltól volt hangos, és ahol annak idején szemérmesen piruló grófkisasszonyoknak tehették a szépet szemérmetlenül hozományvadász dzsentrik. A terep egyaránt alkalmas volt csókra és emberölésre.

Bár még csak délutánra járt, a fakoronák sötétjében bagoly huhogott, el-elnyomva a rigófüttyöt is. Mind beljebb merészkedtem a százados óriások közé, a fantasztikus torzókká töredezett kőszobrok sora mentén. A kavicsos út végül egy tisztásba torkolt, amelyet elvadult, szeszélyesen burjánzó díszcserjék nőttek körbe.

A tisztás közepén az igazgatóhelyettes görnyedt, körülötte kerekesebb szék, mankók meg öklök kavargtak: lecsapó és emelkedő és újra lecsapó öklök.

Egy kőoszlop derékmagasságú talapzatánál kerestem támasztékot; talán fedezéket is. Senki sem vett észre. Fél percig is eltarthatott, amíg fölcsúdtam, s meghallottam, hogy galamb bűg az oszlop tetején álló szobron (amely a kopott aranyozású felirat szerint Szent Antalt ábrázolta). Fölpillantva láttam, hogy a madár épp a kicsorbult vállon tollászkodik. Megfájdult a fejem.

– Üssétek! – sipított vadul Hauser Zoli. – Törjétek el a gerincét! *Rohadjon csak meg ez a szemét állat is egy tolókcocsiban!*

A távolban mintha harangok kalimpáltak volna. Összerázkódtam. A galamb az égbe röppent; szárnycsattogására, amely leginkább papírzörgéshez hasonlított, újra fölkaptam a tekintetemet, majd megint le – a tisztáson gomolygó kupacra.

– Átkozott, bűdös kölkei! – hallatszott alulról. – Hogy döglőnétek meg... a spártaiak bezzeg... jaj...! – És végül: – Segítsééég!!!

Esküszöm, hogy közbe akartam lépni, szétválasztani az egymásba csavarodott karokat, lábakat, vagy legalább fellármázni a portást, a fűtőt, bárkit... de Isten tudja, miért, váratlanul elpárolgott belőlem a szándék. Sarkon fordultam, s faképnél hagytam az egészséget.

Valószínűtlenül ropogott talpam alatt a kavics, amint nyilálló koponyával távolodtam az ösvényen.

Ekkor különös dolog történt: a lombok közt néhány másodpercre megpillantottam a legfelső iroda ablakában a direktor puffadt arcát, borvirágos orrát. Ő volt az egyetlen, aki az épületből a tisztásig elláthatott, az egyetlen, aki rajtam kívül tehetett volna valamit. Vártam is, hogy kicsapja az ablakszárnyat, megjelenik benne deréktól fölfelé, rádörren a kölykökre, mint amikor egy messze hordó ágyút sütnek el, hangjára odaszalad a titkárnő, összesereglik az intézet...

A direktor azonban néma közönnyel, majdhogynem *unottan* fordult el.

*

Egy darabig még hallottam a dühös kamaszok átkait és ütlegeik pufogását, no meg az igazgatóhelyettes szitkokkal kevert jajveszékeltését is – azután már nem hallottam semmit, csak a madarak rettenetes énekét a fákon.

SZOKOLAY ZOLTÁN

Harmadik nap

*Nem én vagyok, aki itt fekszik.
Sem ő, se más. Talán a tér maga
és köré dermedt burokként a pillanat.
A lényegemtől fényévekre. Végleg.
Mint képernyőn a kép megáll, lefagy.
Innen nincs út, nincs hír, nincs szó.
Itt senkinek már nincs neve. Jöttek
mosolygó egyenruhások, mint a gépek,
azonosító jeleinket összeszedték.
Karunkról a tetovált ábrákat, szánkból
a kedves ízeket, az otthont, a hazát,
szemünkből a levetíthető rövid videókat,
mindet egy zsákba összeöntve gyorsan.
Még eszembe jutott, nehezen fogjuk
szétválogatni szabaduláskor,
tumultus lesz majd, sokáig tart.*

*Fekszünk? Nem tudom. Bocsásd meg,
pontatlan vagyok. Itt nincs vízszintes,
nincs függőleges. Helyzetemet mihez
viszonyítsam? Hogy élek, az még így is
bizonyos, mert látom néhány mozdulatodat,
most arcod elé bukik a hajad,
hallom sírásod, sejtem légzésed ritmusát,
de már sűrűsödik, sürget az idegen anyag
és belé kell vesznem észrevétlenül,
elemenként elkeveredve, elbujdosva, mély
illegálisba rejtőzve a hivatásos gyilkosok elől.
Ők győztek? Vagy én? Vagy egyikünk se.
Nem adom fel. Marad egy titkos kapcsolat,
egy riadólánc. Kihagy a figyelmük,
összeszedem magam azonnal. Találkozunk.*